

Književnost.

Slovenska.

Dr. Ivo Šorli: **Pot za razpotjem**. Roman. Založil Ig. pl. Kleinmayr & Ferd. Bamberg. Ljubljana, 1906.¹⁾ — Ta najnovejši Šorlijev „roman“ je zelo vsakdanji, brez originalnosti. Sami stari, že tisočkrat opisani prizori, stari dogodki, osebe znane kakor bratje. In potem pride na vrsto še vprašanje, če je to sploh — roman. Par mesecev kaplanovanja na deželi, par objemov ženske v srpanu, en političen shod, dolgočasno filozofiranje starega župnika . . . to je roman! — Šorli je znan kot pisatelj „druge vrste“. Piše krajše stvari in daljše novele, ki jih naslavlja z „romani“. Večinoma so tendenciozni. Tendenca pa je tale: Človek se mora skopati v blatu življenja, potem zamore biti šele resnično velik. In po tem receptu so zasnovani vsi njegovi junaki, ki živé nad mesec dni. Topot je šel med duhovnike. O enem omenja, da se je „okopal“ že prej in ga kaže zato kot „filozofa“, drugi se „koplje“ pred očmi čitalcev in je zato primerno naiven in brezmiseln. Ob koncu gre iz „kopeli“ in postane mahoma pameten. V drugih Šorlijevih „romanih“ se godi skoro isto, samo način je drugačen. („Človek in pol“, „Hic Rhodus“ i. dr.). Torej šablona. — Naslov je zelo čuden, pripovedovanje pa prijetno; namreč gladko. Spominja sploh na Kersnikove dni. Včasih napiše Šorli tudi kaj boljšega.

Notus.

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar. Letnik XVI. V Ljubljani 1906. — Slovenski listi imajo navadno svoj ožji krog sodelavnikov in dopisnikov. To opazujemo tudi pri zgoraj imenovanem listu. Pisatelji so nam večinoma že stari znanci. — Viktor Steska popisuje Stare cerkvene posode na Kranjskem. (Str. 1—30.) Predmet temu spisu so kelih, monstrance, ciboriji, svetilnice, kadilnice, pacifikali, svečniki, krožniki, lestenci, križi in razni drugi cerkveni izdelki. Pisatelj se ozira na vse Kranjsko in nas seznanja z bolj zanimivimi gotiškimi, renesanškimi, baročnimi in empirskimi posodami, kolikor si jih je mogel sam ogledati. Spis pojasnjuje devet slik. — Isti popisuje dalje „Župno cerkev v Starem trgu pri Ložu“ (33—37), ki ima ladjo še iz romanske dobe, in v spisu Ilirska Koroška v ljubljanski škofiji (55—70) kaže, kako je Gorenja Koroška z delom Tirolske prišla pod ljubljansko škofijo, v uvodu pa nam slika na kratko razvoj ljubljanske škofije do današnjega obsega. — Dr. J. Gruden: Glagolita med beneškimi Slovenci (30—33). Na podlagi tiskanega glagolskega breviarja in misala, ki sta se ohranila v glavni župniji beneških Slovencev v „Šempetru Slovenov“, dokazuje, da je glagolica svoj čas segala v neposredno bližino akvilejskih patriarhov. — V članku: Suzana Gornjegrajska (121—128) razjasnjuje po listinah iz furlanskih arhivov, kako je vplival luteranski duh na to mekinjsko

opatico (l. 1583—1593). — Dr. Fran Ilešič nas seznanja z Baroni Brigido (37—44), s to imenitno istrsko rodbino, ki je dala Ljubljani prvega in zadnjega nadškofa — Mihaela barona Brigido (1788—1806). — Obširen je spis (71—112) istega pisatelja, Novomeški prošt Fran Nikola Peršič (1790—1797), ki je izdal l. 1789. v Gradcu dva katekizma za istrske Hrvate. Jožefinski duh odseva iz dobe, ko je živel in deloval Peršič. — Tretji spis istega pisatelja je Kranjsko slovenski prevod Parhamerjevega katekizma iz sredine XVIII. stoletja (128—135), kjer opozarja na doslej neznani prevod iz l. 1760. — L. P. pripoveduje v Črtici o naših kaznilnicah (44—88) o zgodovini kaznilnic ljubljanskih od leta 1754. dalje. — Leopold Podlogar (135—139) popisuje Božjo pot pri sv. Frančišku nad Planino v Beli Krajini, Anton Aškerc objavlja: Slovenske akte iz mestnega arhiva ljubljanskega (francoska doba) str. 139—146 in Ivan Vrhovnik priobčuje v spisu Iz dnevnika Blaža Blaznika (146—166) izpiske nakeljskega župnika Blaznika iz dnevnika, ki ga je spisoval od leta 1809—1861. — V „Malih zapiskih“ so manjši sestavki različne vsebine, v „Slovstvu“ pa se seznanjamo v kratkih poročilih in ocenah o slovenskih knjigah in spisih zgodovinske vsebine. Muzejskemu društvu želimo mnogo članov, zakaj število 230 je brezdvomno malo častno za naš narod. Člani plačujejo 6 K na leto in dobivajo poleg „Izvestij“ še „Mittheilungen“, naročnina na „Izvestja“ sama pa je 4 K.

Hrvaška.

Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1906.

Cviete slovenskoga pjesništva. — Sabrao Dr. Fran Ilešič. Izdala Matica Hrvatska. 1906. Str. 160. — S to knjigo bodo Hrvati — kakor upamo — zadovoljni, ker so v njej res zbrani najlepši cvetovi naše lirike in ker bodo dobili kratek, a lep pregled vsega slovenskega pesništva. Prof. Ilešič je namreč po večini jako srečno izbral najbolj značilna dela posameznih pesnikov, ki dobro karakterizirajo poedine osebnosti in celo dobo. Toda knjiga bo vzbudila — ali vsaj morala bi vzbuditi — pri nas veliko več zanimanja nego pri Hrvatih: Zbrani so namreč v njej vsi dokumenti, in čas še ni bil nikdar tako ugoden, da se izreče sodba o vsej naši literarni preteklosti, sedanjosti in bodočnosti, kakor sedaj, ko so pred nami rezultati stoletnega umetniškega dela.

Knjiga se začne z narodno „Kralj Matjaž in Alenčica“ in končuje z Aškerčevo „Himno slovenskih hereetikov“. Kaka dolga pot, ne prehojena, ampak predirjana v mrzlični naglici! Koliko kulturne revolucije, ki je vrgla s prestola kralja Matjaža z njegovo Alenčico, „prelepo mlado deklico, kraljico ljubo ogersko“, in začela zidati nove prestole in postavljati nove oltarje. Lepa idila, ki zveni na par prvih straneh našega pesništva,

¹⁾ Knjige nam založništvo ni poslalo v oceno. Te navade se drži tudi neki drugi slovenski založnik, kar pa nas nič ne moti.

Ured.

je kmalu pozabljena in z njo je pozabljena vsa njena mehkoča in prisrčnost. Ob koncu knjige ni niti drobne odseva več nekdanje mirne poezije, le brutalna tendenca tolče v taktu himne heretikov s trdo pestjo ob glavo: Svoboda, luč, resnica — noč, tema in robstvo. To je strašna pot in človek ob njej jasno spozna, kako težko — da ne rečemo nemogoče — je spravljati živi razvoj umetnosti v mrtve predale teorije. A to je le začetek in konec, med njima pa je še smrt in življenje struj, nastajanje in pojevanje smeri. Vmes je še Vodnik in njegov čas, tista naivna doba prebujajoče se umetnosti, ko poje pesnik z mirno navdušenostjo dramila svojim rojakom. In nato Prešern — s čudovitim, klasiško odmerjenim izrazom in s toplo, upijljivo resignacijo nesrečnega trubadurja. Odkod je prišel trubadur v tiste kraje in kako sodi v tiste čase? In že je pozabljen, le od Koseskega trdih verzov odmeva cela Kranjska. Prišla je doba taborov in slovenstva, pustila je za seboj topel dih, ki veje iz tistih časov pijane domovinske ljubezni, rodila nam je Levstika in Jenka in je šla. Potem je zanesel Stritar tujo umetniško strujo k nam, ki je zmagovala, toda tudi njej je že bilo napisano na čelu znamenje smrti. In res je umrl letos njen zadnji veliki učenec, Gregorčič.

In zdaj se je začela moderna. „Združila je dušo kot svoj glavni predmet in svoj namen z naravo kot sredstvom in sliko ter nam je na ta način ustvarila tisto bogato metaforiko in simboliko, ki je značilna za sedanjo poezijo... Svet izgine v subjektu in se rodi iz subjekta; zato neprestane halucinacije. Vsemu je merilo človek — zato ni ne greha, ne kesanja; samo čustvo je in subjekt. Volja in navdušenje je izginilo; tako hodijo in prihajajo junaki slučajno in nezavestno na svoje mesto.“ (Ilešič v uvodu.) To smo imeli priliko poudarjati pri vsaki knjigi naše moderne: Tuja vsemu realizmu in vsej naravi hodi slučajno in nezavestno po svojih potih kakor njeni junaki, hlepeč samo po originalnosti in efektu. Vsaka vez s preteklostjo in tradicijo je pretrgana, moderna je celo naravnost nasprotna vsem prejšnjim strujam: Kakor je prej živela pesem v najožji zvezi z zunanjim svetom, kakor je iz njega črpala motivov in življenja, tako prede zdaj sama iz sebe. Zunanji svet daje pesniku le trenutno impresijo, za drugo ga ne rabi. On vidi resnično življenje, a ga hoté prezira. V tem smislu se je razvila naša moderna. Sile so bile napete do skrajnosti, produciralo se je relativno jako veliko. In ni čuda: V vsakem najmanjšem naših mladih je živela vsa favstovska razcepljenost in vsa Zarathustrova modrost, ki se je povzpela do blaznega krika:

Nebo, nebo, le za trenotek grlu
posodi mojemu bobneči grom —
le enkrat zarjul bi rad,
da čuje celi svet:
Sovražim te, zalega
človeška, iz srca! . . .

(Kazimir Radič: Titan. Str. 119.)

Ali smo prišli do viška estetske kulture ali pa bi dejali s Cankarjem, da je „zdaj tukaj veliki bankrot“? Bogve. Sodila bo zgodovina in druga antologija, ki se bo tam začinjala, kjer je sedanja nehala. A eno vemo: Tudi sedanja struja subjektivizma in psihologije se že razkrajaja, in morda ni daleč čas, ko se razkroji. In ni čuda. Človek bi dal zvezke sedanjih pesmi za en sam Jenkov verz kljub tedanjemu rodoljubju in kljub slo-

venski marseillaisi in bi si želel z velikim bolnikom psihologije, Cankarjem, zopet krjavljevih časov.

In kaj sedaj? Razkroj moderne je dr. Ilešič čutil in zato pravi v uvodu: „Pesniški generaciji, ki je žla v narod po poezijo, je sledila v zadnjem času druga generacija, ki želi za narod delovati, učiti ga, ki ima torej voljo za socialno delovanje. To je reakcija, ki more soditi tudi literarno strujo, manj subjektivno, ki bo hotela bolj hipnotizirati kot biti hipnotizirana.“ (Uvod XV.) Dr. Ilešič je slutil to strujo in mi trdno upamo, da pride Narod, ki stopa po mirno začrtani poti proti višku vsestranske kulture, zmore vse krize in more soditi iz sebe umetnost, ki je njegova in zrasla z njim. Od „Alenčice“ do „himne heretikov“ razvoj, tesno spojen z narodnim življenjem — in po „himni heretikov“ zopet razvoj navzgor. Mi ga pričakujemo in ga pozdravljamo.

Dr. Ilešič je hotel dati svoji knjigi dvojni značaj: Zbrala naj bi cvetje slovenskega pesništva in obenem naj bi predstavljala njegov razvoj ter naj bi karakterizirala posamezne osebnosti naše literature. Ta dva namena se moreta velikokrat strniti, a še večkrat si lahko nasprotujeta. To se je zgodilo v tej knjigi. Vemo, da dr. Ilešič ne priznava in ne pozna našega estetskega naziranja, ki združuje dobro in lepo v metafizično harmonijo. Toda gotovo je tudi to, da mnogim pesmam v svoji zbirki ne more priznati umetniške vrednosti, naj jih gleda s kakršnimikoli očmi, in da te torej ne sodijo med — cvetje. *Franc Bregar.*

Hrvatsko kolo. — Naučno-književni zbornik. — Knjiga II. Izdala Matica Hrvatska 1906. Str. 463. — Dorina, novela iz dalmatinske bodolarije, od Jakova Marinkovića, je dobila prvo nagrado, ki jo je razpisala Matica Hrvatska za sotrudnike svojega „Kola“, a to gotovo v prvi vrsti zato, ker njen obseg odgovarja predpisanim zahtevam. To je delo stare, mirne umetnosti, ki dela in se prav nič ne razburja pri tem ter tudi nima namena čitatelja razburjati. Ozadje novele je lepo: Mirno morje, velikanske mreže, ki so zajele milijone srebrnih sardel, stare propadajoče plemiške družine s svojimi zastarelimi mislimi in predsodki. V tem ozračju živi mlad par, ki ljubi, se veseli in trpi, kakor se to vedno godi v življenju in v novelah. Zlobni ljudje pa ne mirujejo, in že je izpodkopana sreča junaka in junakinje. On zbolí, ona pa gre v kloster in mu streže ob smrti kot sestra Marija. Junaka končujeta z velikodušnim odpuščanjem, krivce pa zadene zaslužena kazen in — novele je konec. Vmes se vleče drobna nit ne preveč vsiljive tendence, ki obsoja stare plemiške razvade in navade ter proslavlja čilo moč rastočega demokratiškega duha. — Črtice J. Draženovića, ki so bile odlikovane z drugo nagrado, so po večini dobre. Novejša, semintja jako srečna tehnika, globok občutek, sujeti zanimivi, dasi včasih preveč izbirani. Najkrepkejša po koncepciji in tehnično najboljša je zadnja črtica „Višnje s njezina groba“. Mlado dekle umrje, in mož, ki jo je ljubil, zasadi okoli groba višnje, da zrastejo iz njenega prahu. Višnje rastejo, cvetó, rodé. In ko zagriže prvo zrelo višnje, se pcedi in nje kri, njena srčna kri... Samomor na koncu pa je popolnoma nepotreben in neutemeljen. — Alberto Weber in Hermina Beklić sta skupaj spisala enodejansko dramsko legendo Ivan od Pomuka, ki je tudi dobila drugo nagrado. Večer smrti pomu-